

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА В ОНОВЛЕННІ ЗМІСТУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*А. В. Топузова,
аспірант, Інститут педагогіки НАПН України
e-mail: geolab-kiev@rambler.ru*

В статті висвітлюється значення Українського географічного товариства через призму його педагогічної діяльності. Відзначається позитивна роль товариства у розв'язанні цілої низки проблем, що постали сьогодні перед вітчизняною географічною освітою. Окреслюються напрямки, де педагогічна діяльність товариства може позитивно вплинути на оптимізацію змістового наповнення географічної освіти, сприяти оновленню географічної складової державних освітніх стандартів та навчальних програм, покращити рівень методичного забезпечення педагогічних працівників.

***Ключові слова:** географічна освіта, Українське географічне товариство, шкільний осередок географічного товариства.*

Постановка проблеми. Сучасні геополітичні зміни спонукають громадян України до розбудови держави з урахуванням подальшої її інтеграції в європейське співтовариство. Тому перед вітчизняною освітою постають нові завдання. Не винятком у цьому плані є і загальна середня освіта, однією з вимог якої є врахування особистісних потреб кожного учня. На цьому тлі варто переосмислити досвід Українського географічного товариства та оцінити його педагогічний вплив на розвиток освіти. Для цього нами застосовується історичний підхід та аналіз педагогічного значення Українського географічного товариства, діяльність якого протягом багатьох років має непересічне значення.

Аналіз останніх досліджень. Питаннями становлення шкільної географічної освіти цікавилися багато вчених, серед них С. Рудницький, О. Діброва, Я. Жупанський, Ф. Заставний, В. Корнесь, А. Сиротенко, М. Топузов, Є. Шипович, П. Шищенко, Б. Чернов. Сучасні розвідки, що стосуються діяльності Українського географічного товариства, здійснювали М. Криловець, К. Мезенцев, П. Масляк, Л. Немець, П. Шищенко та інші автори. Зокрема Л. Немець зазначав актуальність створення стандартів для різних рівнів географічної освіти [3]. І саме вони мають увібрати у себе той пласт інформації, що досліджується вченими сучасності. У проєкті Концепції географічної освіти в основній школі зазначається, що географія пропонує особливі наукові інструменти для моделювання і прогнозування розвитку як окремих територій, так і всієї географічної оболонки. Саме тому шкільна географія є базовим світоглядним навчальним предметом у загальноосвітньому навчальному закладі. Оволодіння учнями географічними знаннями, уміннями та компетенціями

дасть змогу зорієнтуватися у складних глобалізаційних процесах, забезпечити суспільство від невважених кроків, допоможе особистості національно ідентифікуватися у сучасному світі [4]. Усе це спонукає до подальших пошуків оновлення змісту географічної освіти.

Сучасна шкільна географічна освіта, попри її перебування у стані реформування, відзначається низкою прогресивних рис – орієнтацією на особистісно зорієнтоване навчання, активне впровадження проблемного навчання, поступову реалізацію технологічного підходу в освіті з утіленням у педагогічну практику різних освітніх технологій. [4, с. 4]. Враховуючи згадане вище, важливими і актуальними є питання аналізу діяльності Українського географічного товариства, педагогічний вплив та значення якого можуть посприяти в осучасненні змісту географічної освіти.

Формування цілей статті. У даній статті автор має на меті простежити педагогічне значення Українського географічного товариства та оцінити можливості його впливу на осучаснення змісту шкільної географічної освіти.

Основна частина. Географічне товариство України є науковою громадською організацією в галузі географії та суміжних з нею наук. Воно було створене з метою задоволення та захисту спільних інтересів його членів, сприяння організації, розвитку, підвищенню ефективності та координації географічних досліджень, використання їх досягнень для вирішення проблем соціально-економічного розвитку, оптимізації взаємодії суспільства і природи [1], [2]. Його завдання, задекларовані півтора століття тому, є актуальними й у наш час.

Останніми роками діяльність товариства спрямована на розвиток географічної науки і освіти та вирішення цілої низки важливих питань, пов'язаних із розвитком інформаційного суспільства, дослідженням глобальних змін та регіональних тенденцій у розвитку природних і суспільних процесів. Важливе значення для товариства мають питання, присвячені ресурсному розвитку території України, дослідженню регіональної політики держави, природних, соціально-економічних умов і ресурсів різних областей країни. Проте особливу роль в діяльності географічного товариства України завжди відігравав освітній блок. Сьогодні в колі інтересів товариства – гуманізація географічної освіти, розроблення технологій у навчальному процесі географії, розвитку краєзнавчої та екскурсійно-туристичної діяльності.

Таким чином, діяльність Українського географічного товариства може відіграти позитивну роль у розв'язанні цілої низки проблем, що постали сьогодні перед географічною освітою, а саме:

- вплинути на оптимізацію її змістового наповнення;
- сприяти оновленню географічної складової державних освітніх стандартів та навчальних програм;
- покращити рівень методичного забезпечення педагогічних працівників.

Безумовно, у сучасній школі основним засобом навчання і відповідно носієм його змісту є підручник. На сьогоднішній день важливою його ознакою

є спрямованість в особистісно зорієнтоване русло. Прикладом такого підручника є «Географія материків і океанів» авторів О. М. Топузова, О. Ф. Надтоки, Т. Г. Назаренко, Л. П. Вішнікіної, А. А. Шуканової, В. М. Самойленка, що виданий ДНВП «Картографія» у 2011 році. Цей підручник має блочну структуру, тому кожен учень може дозувати сприйняття навчального матеріалу від основного тексту й до додаткової інформації. Ще однією його особливістю є українознавча спрямованість – через присутність навчальних блоків: «Роль українців в історії географічних відкриттів», «Україна і Африка», «Україна та Австралія» тощо [6]. Тому вже в курсі географії материків і океанів учні ЗНЗ мають змогу дізнатися про діяльність Українського географічного товариства.

Впровадження матеріалів, що стосуються діяльності товариства, може здійснюватись також через організацію домашньої роботи з географії, запровадження проектного навчання на заняттях географії, організацію краєзнавчої роботи та формування змісту позакласного навчання географії. Зокрема управління домашньою роботою з географії здійснюється учителем через конструктивну побудову домашніх завдань, підготовку учнів до їхнього виконання та перевірку результатів домашньої роботи [5].

Учні ЗНЗ можуть впоратись з індивідуальними домашніми завданнями, якщо вони ефективно працювали на уроці, удосконалюючи свої вміння й навички, та уважно прослухали рекомендації вчителя щодо виконання таких завдань.

Більш широке ознайомлення з діяльністю Українського географічного товариства можливе через позакласне навчання географії, яке має яскраво виражену особистісну спрямованість, тому в його змісті слід виокремити два основні напрямки:

- поглиблення ключових питань змісту шкільних курсів географії, які викликають у школярів особливе зацікавлення й мають велике освітньо-виховне значення;

- формування в учнів умінь і навичок дослідницького характеру під час практичної діяльності на місцевості, при роботі з різноманітними джерелами інформації у класі й застосуванні різноманітних сучасних засобів навчання. Саме ці напрямки дозволяють реалізувати важливі положення дослідницької та краєзнавчої роботи учнів ЗНЗ, що стосуються Українського географічного товариства.

Шкільний осередок Географічного товариства України є ще однією формою перманентного позакласного навчання географії. Загалом осередок має на меті пропаганду географічних знань серед учнів і популяризацію низки географічних спеціальностей. Він об'єднує школярів, котрі захоплюються географічною наукою й намагаються реалізувати своє захоплення у практичній діяльності. Керівництво шкільним осередком Географічного товариства України можуть здійснювати як учителі школи, так і викладачі вищих навчальних закладів та науковці регіональних географічних установ [5].

Основними формами роботи зазначеного осередку є лекційна, пошукова й дослідницька. На відміну від інших форм навчання географії навчально-

пізнавальна діяльність членів осередку товариства носить переважно індивідуальний характер і вимагає роботи з географічною науковою літературою, картами, архівними матеріалами, ресурсами Інтернету тощо. За необхідності члени осередку товариства проводять опитування місцевих жителів, беруть інтерв'ю у спеціалістів і консультуються зі співробітниками науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів. При цьому результати своїх досліджень учні можуть публікувати у спеціальних фахових збірниках і журналах, а також захищати на конкурсних засіданнях Малої академії наук [5].

Висновок. З огляду на вищесказане, а також спираючись на думки науковців, педагогів та географів, слід зазначити, що в оновленні змісту географічної освіти пріоритетну роль мають відіграти принципи науковості, об'єктивності та фундаментальності. Зміст навчання географії має спиратися на особистісно зорієнтований, компетентнісний, діяльнісний та краєзнавчий підходи. В осучасненні змісту важливу роль будуть відігравати певні вкраплення нової для учнів ЗНЗ інформації, в тому числі й про діяльність Українського географічного товариства.

Література

1. Верменич Я. Історико-краєзнавчі дослідження в діяльності Південно-Західного відділу Руського географічного товариства (1873 – 1876 рр.) // [Текст] Краєзнавство. – 1999. – № 1 – 4. – С. 88.
2. Большая советская энциклопедия [Електронний ресурс] : Режим доступу: [http://uk.wikipedia.org/wiki/Українське географічне товариство](http://uk.wikipedia.org/wiki/Українське_географічне_товариство) Мова – укр.
3. Географічна освіта і наука в Україні: зб. наук. праць. [Текст] / [головн. Ред. Я. Б. Олійник.] – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 100 с.
4. Концепція географічної освіти в основній школі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://undip.org.ua/info/1023/>
5. Дидактика сучасної географії : монографія / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, О. Ф. Надтока, І. О. Діброва. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 604 с.
6. Топузов О. М. Географія: підруч. для 7 кл. [Текст] / О. М. Топузов, О. Ф. Надтока, Т. Г. Назаренко та ін. – К. : ДНВП «Картографія», 2011. – 320 с.

References

1. Vermenych Ya. Historical, regional research activities in the South West of Rus Geographical Society (1873-1876). // [Text] studies. – 1999. – № 1-4. – P. 88.
2. Bolshaya Sovetskaya Entsyclopedia [electronic resource]: Access: [http://uk.wikipedia.org/wiki/Ukrayinske Geographic Society Language](http://uk.wikipedia.org/wiki/Ukrayinske_Geographic_Society_Language) – Eng.
3. Geographical education and science in Ukraine: Coll. sciences. works. [Text] / [chief. Ed .. Ya. B. Oleynyk.] – K. : Fitosotsiotsentr, 2000 – 100 p.
4. The concept of geographic education in the elementary school. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://undip.org.ua/info/1023/>

5. Didactics of modern geography: monograph / V.M. Samoilenko, O.M. Topuzov, L.P. Vishnikina, O.F. Nadtoka, I.A. Dubrava. – К. : educational thought, 2014. – 604 p.

6. Topuzov, A. Geography: a textbook. for 7 grades. [Text] / A. Topuzov, A.F. Nadtoka, T. Nazarenko et al. – К SSPE «Cartography», 2011 – 320 p.

Топузова А. В.

РОЛЬ УКРАИНСКОГО ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА В ОБНОВЛЕНИИ СОДЕРЖАНИЯ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье освещается значение Украинского географического общества через призму его педагогической деятельности. Отмечается положительная роль общества в решении целого ряда проблем, стоящих сегодня перед отечественным географическим образованием. Очерчиваются направления, где педагогическая деятельность общества может положительно повлиять на оптимизацию содержательного наполнения географического образования, способствовать обновлению географической составляющей государственных образовательных стандартов и учебных программ, улучшить уровень методического обеспечения педагогических работников.

***Ключевые слова:** географическое образование, Украинское географическое общество, школьный центр географического общества.*

Topuzova A. V.

THE ROLE OF THE GEOGRAPHICAL SOCIETY IN UPDATING THE CONTENT OF THE COMPREHENSIVE SECONDARY EDUCATION

The article highlights the importance of Ukrainian Geographical Society in the light of its educational activities. There is a positive association role in solving a number of problems, now faces domestic geographic education. Outlines areas where educational activities of the company can positively affect the optimization of the semantic content of geographic education, promote the renewal of geographical component of state educational standards and curricula, improve the level of methodological support educators.

***Keywords:** geographic education, Ukrainian Geographical Society, School cell Geographical Society*